

ЛІТЕРАТУРА

1. Правові та організаційні засади протидії злочинам у сфері використання платіжних карток: науково-практичний посібник / В.М. Бутузов, В.Д. Гавловський, К.В. Тітуніна, В.П. Шоломенцев; за ред. І.В. Бондаренка. – К.: ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост-Прим», 2009. – 182 с.
2. National High-Tech Crime Unit – NHTCU [Electronic resource]. – Mode of access: http://en.wikipedia.org/wiki/National_Hi-Tech_Crime_Unit
3. The Serious Organised Crime and Police Act 2005 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.legislation.gov.uk>.
4. Serious Organised Crime Agency – SOCA [Electronic resource]. – Mode of access: http://en.wikipedia.org/wiki/Serious_Organised_Crime_Agency
5. Клейменов И.М. Борьба с организованной преступностью в Великобритании [Электронный ресурс] / И.М. Клейменов. – Режим доступа: <http://justicemaker.ru/view-article.php?id=15&art=3375>
6. The Internet Crime Complaint Center (IC3) [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ic3.gov>
7. CERT Coordination Center (CERT/CC) [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.cert.org/certcc.html>
8. United States Computer Emergency Readiness Team (US-CERT) [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.us-cert.gov/>
9. Центр реагирования на компьютерные инциденты Российской Федерации RU-CERT [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cert.ru>.
10. Центр круглосуточного реагирования на инциденты информационной безопасности CERT-GIB [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.cert-gib.ru>.
11. Компания Group-IB [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.group-ib.ru/index.php/o-kompanii/15-o-group-ib>
12. Центр реагирования на компьютерные инциденты в информационно-телекоммуникационных системах органов государственной власти Российской Федерации GOV-CERT.RU [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.gov-cert.ru>.
13. Национальный центр по борьбе с преступлениями в сфере высоких технологий (National Hi-Tech Crime Unit.ru) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.nhtcu.ru/>
14. Ежегодный доклад управления по борьбе с мошенничеством, коррупцией и корпоративными нарушениями группы организаций Всемирного банка [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://siteresources.worldbank.org/>

УДК 343.1 (477)

ПОНЯТТЯ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗНЯТТЯ СУДИМОСТІ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Дільна З.Ф., аспірантка

Львівський національний університет ім. Івана Франка

У статті досліджено поняття правової природи інституту зняття судимості. Розглянуто актуальні питання, що стосуються процесуального порядку та діяльності суду з вирішення питання про зняття

судимості, а також вказано на прогалини, які існують в чинному законодавстві, що стосуються цих питань та шляхи їх подолання.

Ключові слова: судимість, зняття судимості, стадія виконання вироку.

Дильна З.Ф. ПОНЯТИЕ И ПРОЦЕССУАЛЬНЫЙ ПОРЯДОК СНЯТИЯ СУДИМОСТИ: ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ / Львовский национальный университет им. Ивана Франко, Украина
В статье исследовано понятие правовой природы института снятия судимости. Рассмотрены актуальные вопросы, которые касаются процессуального порядка и деятельности суда по решению вопроса о снятии судимости, а также указано на пробелы, которые существуют в действующем законодательстве, что касаются этих вопросов и пути их преодоления.

Ключевые слова: судимость, снятие судимости, стадия исполнения приговора.

Dilna Z.F. CONCEPT AND JUDICIAL ORDER OF REMOVAL OF PREVIOUS CONVICTION: PROBLEM QUESTIONS / Ivan Franko national university of Lviv,

The concept of legal nature of institute of removal of previous conviction is investigational in the article. Pressing questions that touch a judicial order and activity of court for the decisions of question about the removal of previous conviction are considered, and also it is indicated on blanks that exist in a current legislation, that touch these questions and way of their overcoming. By the legal consequence of conviction of person, that determines her legal position, and related to the presence of corresponding legal limitations on the period of implementation of sentence and on the time conditioned by a law after his implementation, there is previous conviction. Previous conviction closely constrained with a person, her by legal position, and in a great deal determines social position and role of person in society. It, in turn, requires an increase attention to the question about legal nature of previous conviction, and also order of her removal, as those consequences that come as a result of her origin play a substantial role life of a judge person. An institute of previous conviction is a body corporate and politic of laws, that regulate relations that arise up in connection with realization of criminal responsibility. Thus, previous conviction as testifies legal position of person that a person has concrete unliquidated or not the taken off previous conviction. Finding out of legal nature of previous conviction and order of her removal has an important theoretical and practical value. Grounds and order of removal of previous conviction regulated by the norms of criminal and criminal judicial right. A removal of previous conviction on a current criminal legislation is as though an encouraging legal measure to by the law of obedient behavior of person, that has a conviction. The removal of previous conviction spreads to the persons that was awarded punishment and they fully or partly departed him as limitation of will or imprisonment, and made off no less as a half of term of redemption of previous conviction. The removal of previous conviction can take place only after completion not to the end of departed part of punishments. Thus, removal of previous conviction to complete will sail away not to the end of departed part of punishments, and the anymore to implementation of additional punishments does not swim out from a law and is him by gross violation. To complete will sail away to the term of basic and additional punishment it is impossible to be set before a court by a question about the removal of previous conviction, and to the court accordingly to satisfy such solicitor.

Thus, it costs to mark that by the general legal consequences of previous conviction various by the nature and order of offensive partial limitations of rights and freedoms of person that has a conviction. Going out principle of humanism, supremacy of right, and also providing of rights and freedoms of person, consider that an institute of removal of previous conviction is the inalienable constituent of criminal realization, in fact conferring the right a person to bustle about the removal of previous conviction, a legislator gives possibility to be quicker rehabilitated and become the full-fledged member of society to such person. As marked already, positions in relation to the judicial order of removal of previous conviction in КПК of Ukraine are prescribed not clearly and need perfection, namely, it follows in the article 538, that touches the question of removal of previous conviction to define the circle of persons that have a right for to appeal with a solicitor in a court about the decision of question about the removal of previous conviction, accordingly and circle of persons, that can participate at consideration of this question in a court, circumstances, that must be set and circle of proofs that is subject.

Key words: previous conviction, removal of previous conviction, stage of execution.

На сьогодні в Україні діяльність держави спрямована на забезпечення дотримання прав і свобод людини та їх гарантій. На конституційному рівні визначається положення про те, що людина, її життя, здоров'я, честь і гідність визнається найвищою соціальною цінністю. Як зазначав польський філософ С. Лець, Конституція держави має бути такою, аби не порушувати Конституцію громадянина [1, 23]. Як відомо, кримінальне провадження спрямоване на досягнення того результату, який бажає мати держава, починаючи кримінальне переслідування особи, а саме покарання винних осіб, які вчинили відповідне кримінальне правопорушення і забезпечення виконання вироку. Адже, як вказував науковець В.Г. Гончаренко, якщо вирок не буде виконуватися, можна вважати, що вся діяльність по розкриттю і розслідуванню злочину, розгляду кримінальної справи проведена марно і мета правосуддя не буде досягнута [2, 327].

Правовим наслідком засудження особи, який визначає її правове становище, і пов'язаний з наявністю відповідних правообмежень на період виконання вироку та на час, обумовлений законом після його виконання, є судимість. Судимість тісно пов'язана з особою, її правовим становищем, і багато в чому визначає соціальну позицію та роль особи в суспільстві. Це, в свою

чергу, вимагає підвищеної уваги до питання про правову природу судимості, а також порядок її зняття, оскільки ті наслідки, які настають у результаті її виникнення, відіграють істотну роль у житті судимої особи. Вивченню питання про правову природу судимості та порядок її зняття присвятили праці багато науковців, зокрема такі, як А.А. Абдурахманова, Ю.І. Битко, В.І. Горобцов, М.В. Грамматчиков, М.П. Євтеєв, В.В. Єраксін, С.Й. Зельдов, Б.О. Кирись, Л.М. Кривоченко, В.П. Малков, В.О. Навроцький, Т.Ю. Орешкіна, Л.Ф. Помчалов, А.О. Расюк, О.І. Санталов, П.П. Сердюк, О.Ю. Соболев, М.В. Степаненко, М.В. Стрюк, Ю.М. Ткачевський, В.І. Тютюгін, О.В. Ульянов, В.Д. Філімонов, М.І. Хавронюк, Г.Х. Шаутаєва, С.С. Яценко, В.В. Голина тощо. Судимість є складним юридичним явищем, яке має багатofункціональне соціальне і правове призначення. Ще з давніх часів інститут судимості використовувався не тільки як засіб констатації факту засудження особи за вчинені злочини, але і негативної репутації особистості злочинця. Наприклад, ще в давнину, злочинців таврували так званим «Каїновим тавром», тобто тавром зрадника, злочинця, для того, щоб забезпечити судам інформацію про злочинне минуле особи, що було для особи наслідком обмеження прав і свобод, а вже згодом фіксували судимість особи у спеціальному реєстрі. Однак вже наприкінці 18 століття і на початку XIX століття у кримінально-правовій літературі склалося негативне ставлення до клеймування злочинців, оскільки воно суперечило принципу гуманізму і перешкоджало реабілітації засуджених. Надалі почали використовувати письмовий облік судимості без таврування засудженого, перші спроби якого були зроблені у Франції, а потім вже й у всьому світі. Головною метою письмової реєстрації судимостей була ідентифікація особи при вчиненні нею нового злочину, оскільки характер і кількість попередніх судимостей мали суттєве соціальне і кримінально-правове значення [3, 281]. У дорадянський період, у пам'ятках кримінального права взагалі відсутній термін «судимість» та «зняття судимості». Так, наприклад, в «Руській Правді» взагалі не містилися положення про судимість, її окремі елементи або правові наслідки. Пізніше, після того, як значна частина українських земель відійшла під литовське та польське управління, відбувся поступовий синтез права Давньоруської держави, Великого князівства Литовського та Польського королівства, і отже з'явилися нові законодавчі акти, а саме, вже в Судебниках 1497 року та 1550 років містилися окремі згадки про судимість.

Пізніше появу інституту зняття судимості зумовило встановлення в Кримінальному кодексі УРСР 1927 року норми про погашення судимості шляхом включення відповідних положень до актів про амністію та помилування. Уперше про зняття судимості йшлося в Постанові Президії ЦВК СРСР від 2 листопада 1927 року «Про амністію». У п.11 цієї Постанови вказувалося на необхідність зняття судимості з тих трудящих, які були вперше засуджені та які відбули до дня видання цієї Постанови «Про амністію» основну міру покарання, або з тих, хто достроково звільнився, чи до яких було застосовано умовне засудження або примусові роботи [4, 19]. В актах про амністію, прийнятих в 1920-1930 роках, зняття судимості здійснювалося за класовою ознакою. Воно поширювалося тільки на трудящих, засуджених до позбавлення волі на строк до трьох років або на колишніх червоних партизанів і червоногвардійців, засуджених на строк до п'яти років, а також на жінок, які мають малолітніх дітей і вагітних жінок незалежно від строку їх засудження, а так само на осіб, засуджених до іншої, більш м'якої міри соціального захисту (покарання), якщо вони відбули цю основну міру покарання або звільнені достроково від покарання в силу актів про амністію, а також на засуджених умовно [5, 127]. Метою введення норм про зняття судимості було надання трудящим можливості стати повноправними і корисними членами соціалістичного суспільства. Однак, слід зауважити, що зняття судимості здійснювалося не автоматично лише на підставі акту про амністію, а за постановою суду при умові звернення до нього з відповідним проханням заінтересованих осіб. Акт амністії міг вважатися лише підставою для зняття судимості. У деяких актах амністії зазначалося, що для зняття судимості необхідним було створення спеціальних комісій у складі голови виконавчого комітету Ради народних депутатів трудящих, прокурора, голови суду та начальника підрозділу НКВС. Зняття судимості поширювалось на трудящих, які не становлять великої суспільної небезпеки, відбули до дня амністії основну міру покарання. У післявоєнні роки зняття судимості здійснювалось на основі актів про амністію та помилування. Однак при цьому судимість знімалась із обмеженого кола засуджених осіб, які не становили великої суспільної небезпеки. В подальшому, а саме в Указі Президії Верховної Ради СРСР від 31.10.1967 року «Про амністію», норма про зняття судимості взагалі відсутня. Однак, на той час вже діяли Основи кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік 1958 року та Кримінальний кодекс 1960 року,

якими передбачався судовий порядок зняття судимості. Проте, у Кримінальному кодексі України 1960 року не містилось окремої норми, яка б регулювала питання зняття судимості. Лише у ч.5 статті 55 КК України 1960 року зазначалось, що коли засуджений до позбавлення волі після відбуття ним покарання зразковою поведінкою і чесним ставленням до праці довів своє виправлення, то за клопотанням громадських організацій або трудового колективу суд може зняти з нього судимість до закінчення строків погашення судимості.

Якщо звернутись до поняття судимості, то у словнику можна зустріти таке його визначення, як «за ким-небудь значиться судовий вирок за вчинений злочин» [6, 719]. Інститут судимості є сукупністю правових норм, які регулюють відносини, що виникають у зв'язку із реалізацією кримінальної відповідальності. Отже, судимість як правове становище особи свідчить про те, що особа має конкретну непогашену або не зняту судимість. З'ясування правової природи судимості та порядку її зняття має важливе теоретичне і практичне значення. Науковець А.А. Піонтковський свого часу вважав, що реалізація основного кримінально-правового відношення між державою і злочинцем, тобто кримінальна відповідальність, припиняється з моменту відбуття покарання. Судимість не є покаранням, а являє собою наслідок відбуття покарання [7, 44]. Інші автори правову природу судимості пов'язують із покаранням і розглядають її як його невідділену властивість. Як складовий елемент покарання і правовий наслідок його призначення, судимість, за словами С.Й. Зельдова, характеризується такими ж самими властивостями і цілями, що і покарання, тобто властивості і цілі покарання і судимості співпадають, хоча обсяг і характер їх впливу на особу неоднакові. Сутність судимості на думку Зельдова С.Й. полягає в тому, що вона є специфічним правовим засобом продовження досягнення цілей покарання і після його відбуття [8, 32].

Правову природу зняття судимості можна розуміти в декількох значеннях. По-перше, правова природа зняття судимості пов'язана із досягнутими і закріпленими цілями кримінальної відповідальності. Існує також точка зору, згідно якої зняття судимості відбувається у зв'язку із втратою засудженими їх суспільної небезпеки. Прихильники цієї точки зору, а саме науковець О.Є. Лейст, виходять з припущення, що після відбуття покарання, суспільна небезпечність особи, яка має судимість не завжди усувається, вона залишається такою ще тривалий час. Тому, для виправлення та перевиховання таких осіб і для закріплення досягнутих цілей у процесі відбуття покарання, потрібен державний і суспільний контроль, правовою підставою для якого є судимість особи. Протягом вказаних в законі строків після відбуття покарання, суспільна небезпечність осіб поступово втрачається. З'ясування повного і остаточного усунення суспільної небезпечності осіб і є зняття судимості [9, 145]. Тоді як науковець І.Д. Перлов стверджував про те, що зняття судимості є одним із випадків погашення судимості, особливістю якого є лише те, що воно здійснюється за рішенням суду [10, 208]. Отже, зняття судимості повинно означати втрату особою суспільної небезпеки, яка знаходить своє втілення у виправленні і ресоціалізації засуджених. Строком зняття судимості є певний проміжок часу, необхідний для перевірки досягнення і закріплення цілей кримінальної відповідальності. Впродовж цього строку держава і суспільство здійснюють заходи щодо соціального контролю і надання допомоги засудженому. Зняття судимості як завершальний етап реалізації кримінальної відповідальності, повинно означати повне і остаточне припинення всіх обмежень і позбавлень судимості. Знята судимість особи не повинна породжувати правових наслідків у вигляді обмежень прав і свобод людини. Така особа може стверджувати, що вона не є судимою. Щодо цього науковець С.Й. Зельдов вказував, що з моменту зняття судимості визнаються анульованими як загальносоціальні, так і кримінально-правові її наслідки [11, 13]. Однак, деякі науковці, зокрема, А.А. Герцензон висловлює думку про те, що навіть коли судимість знята, все одно необхідно її враховувати [12, 59]. У п.14 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про виконання судами України законодавства і постанов Пленуму Верховного Суду України з питань судового розгляду кримінальних справ і постановлення вироку», до відомостей про особу підсудного, які мають значення для справи і які належить зазначати у вступній частині вироку належать дані про непогашену і не зняту судимість. Отже, дані про зняту чи погашену судимість не повинні заноситись до вступної частини вироку. Науковець В. Білоусенко також вважає, що у разі, коли судимість щодо особи знята, у вступній частині вироку необхідно зазначати, що особа немає судимостей [13, 123]. Ще у ХІХ-ХХ столітті у європейських державах передбачався інститут реабілітації (зняття судимості), який мав суто судовий характер. Йшла мова про «реабілітацію по суду». Тобто остаточне вирішення питання про реабілітацію засудженого за його клопотанням

здійснювалось судом. І до того ж, жодне європейське законодавство не допускало реабілітації засудженої особи негайно після відбуття покарання. Також запроваджувались певні строки, протягом яких особі заборонялось подавати клопотання про свою реабілітацію. У країнах, де судова реабілітація не сформувалася в окремий інститут, вона все ж таки існувала, але як особливий вид прояву милосердя монаха, голови держави, але відмінного від помилування. Науковець Гогель С.К. вказував на можливість задоволення судом клопотань і тих осіб, які у зв'язку із наявністю судимості не були позбавлені певних прав, але просять про зняття з них судимості, офіційного признання факту, що їх злочинне минуле забуте [14, 349]. Підстави та порядок зняття судимості регулюється нормами кримінального та кримінального процесуального права. Зняття судимості за чинним кримінальним законодавством є ніби заохочувальним правовим заходом до законслухняної поведінки особи, яка має судимість. У ч.3 ст.91 КК України зазначається, що порядок зняття судимості встановлюється Кримінальним процесуальним кодексом України. За чинним КПК йдеться про статтю 538, де вказано, що після відбуття покарання у виді позбавлення волі або обмеження волі суд, який ухвалив вирок, має право розглянути питання про зняття судимості з цієї особи за її клопотанням. У пункті дев'ятому постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства про погашення і зняття судимості» від 26.12.2003 року № 16 зазначається, що зняття судимості є правом, а не обов'язком суду. Тому, якщо суд з урахуванням обставин справи дійде висновку, що особа не довела свого виправлення, він вправі відмовити у знятті судимості. Обов'язковою умовою розгляду такого питання судом є клопотання самого засудженого. Що ж стосується самого клопотання, то воно є первісним документом, який розпочинає процедуру зняття судимості, і до якого ставляться певні вимоги, а саме клопотання повинно мати певні відомості про судимість особи, строк покарання, фактичне відбуття особою покарання, перебіг половини строку погашення судимості, дані, які свідчать про зразкову поведінку і сумлінне ставлення до праці. Це можуть бути характеристики з місця роботи, проживання, навчання, трудові відзнаки, нагороди тощо. Якщо з таким клопотанням про зняття судимості особа не зверталась до суду або суд відмовив у задоволенні такого клопотання, особа продовжувала залишатись судимою до розгляду повторного клопотання. Звичайно, навіть якщо особа не бажає звернутися до суду із таким клопотанням, або через необізнаність законодавства не звертається, то в такому випадку судимість у неї все одно буде погашена у встановлені законом строки. Отже, зняття судимості здійснюється при наявності і дотриманні наступних умов: 1) відбуття особою покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі; 2) закінчення не менш як половини строку погашення судимості, зазначеного у статті 89 КК України; 3) доведення засудженим свого виправлення; 4) дотримання порядку зняття судимості. З наведених положень закону випливає, що зняття судимості поширюється на осіб, яким було призначено покарання і вони повністю або частково його відбули у вигляді обмеження волі чи позбавлення волі, і закінчилось не менш як половина строку погашення судимості. З приводу цього, науковець Б. Кирись зазначив, що визначений у такий спосіб мінімальний строк дострокового зняття судимості є оптимальним за тривалістю, забезпечує диференційований підхід до різних категорій засуджених і однаковий принцип його встановлення щодо усіх осіб, на яких поширюється цей інститут [15, 406]. В юридичній літературі також досліджувалось питання щодо пояснення законодавчого обмеження зняття судимості тільки з осіб, які реально відбули покарання у виді обмеження волі чи позбавлення волі. Науковець І.А. Бушуєв наприклад, пропонував передбачити в законі також і можливість зняття судимості з осіб, засуджених до більш м'яких покарань, ніж вищенаведені [16, 194]. За чинним кримінальним законодавством мова може йти про осіб, засуджених до штрафу, громадських робіт або арешту, судимість яких погашається, якщо вони протягом року з дня відбуття покарання не вчинять нового злочину. Однак, як вказував Б. Кирись, заборона зняття судимості із зазначених осіб пояснювалась тим, що один рік є тим мінімальним терміном, який необхідний для того, щоб можна було реально переконатись в тому, що особа дійсно виправилась [15, 402]. Недоцільність зняття судимості з осіб, засуджених до більш м'яких покарань, ніж обмеження волі або позбавлення волі є очевидною, виходити із правової природи зняття судимості. Зняття судимості може відбуватись лише після закінчення невідбутої частини покарань. Таким чином, зняття судимості до повного спливу невідбутої частини покарань, а тим більше до виконання додаткових покарань не впливає із закону і є його грубим порушенням. До повного спливу строку основного та додаткового покарання неможливо ставити перед судом питання про зняття судимості, а суду відповідно задовольняти таке клопотання. В юридичній літературі обговорювалось питання щодо строку звернення до суду з

клопотанням про зняття судимості. Пропонувались різні точки зору, однак, більшість вчених, як наприклад, В.В. Єраксин, Л.Ф. Помчалов, Н. Годунов, І.Д. Перлов, В.В. Голіна, зійшлись на думці про те, що судимість може бути знята достроково не раніше як по спливу одного року з дня відбуття покарання. Однак, положення про однаковий для всіх засуджених мінімальний строк, по спливу якого допускається дострокове зняття судимості, не відповідає правовій природі цього поняття. Наступною умовою зняття судимості є те, що після відбуття покарання зразковою поведінкою і сумлінним ставленням до праці особа повинна довести своє виправлення. Тобто закон, умовою зняття судимості ставить доведення особою свого виправлення. Якщо звернутись до кримінально-виконавчого законодавства, то під виправленням засудженого розуміється процес позитивних змін, які відбуваються в його особистості та створюють у нього готовність до самокерованої правохляхняної поведінки. Головними передумовами успішного виправлення є готовність і добра воля самих засуджених. Отже, при вирішенні питання про зняття судимості, суду також необхідно і отримати про особу таку інформацію, яка б свідчила про успішну адаптацію такої особи.

За КПК України 1960 року положення про зняття судимості регулювалося статтею 414. В даній статті коло осіб, які мали право звертатись до суду і з відповідним клопотанням про зняття судимості було дещо ширше, а саме, таким правом наділявся також і колектив підприємства, установи чи організації. У чинному Кримінальному процесуальному кодексі йдеться лише про засудженого, тобто особу, безпосередньо якої і стосується вирішення даного питання. Однак, видається, таке право мало б надаватись також і захиснику засудженого та його законному представнику. Мотиви, якими керується особа при порушенні клопотання про зняття судимості, можуть бути різними, як наприклад, бажання не мати судимості з її загальноправовими наслідками, необхідність нормального працевлаштування, участь у громадському житті, бажання виїхати за кордон тощо. Щодо підсудності розгляду цих питань, то у КПК України вказано, що такі клопотання вирішує суд, який ухвалив вирок. Для порівняння слід зазначити, що у КПК України 1960 року зазначалось, що таке клопотання розглядалось судом за місцем постійного проживання особи, що подала таке клопотання або щодо якої порушене клопотання колективом підприємства, установи або організації, незалежно від того, яким судом було постановлено вирок. Однак, все ж таки положення чинного КПК України видається правильним. Адже, кримінальна справа щодо особи зберігається в суді, який відповідно постановив вирок, і тому було б не доцільно витребувати її для розгляду цього питання. Щодо порядку розгляду питань про зняття судимості, то законодавець у статті 538, яка має назву «Питання, які вирішуються судом після виконання вироку» КПК України його не визначив. Стаття містить лиш загальні положення про те, хто має право подати відповідне клопотання, який суд його розглядатиме та після відбуття якого покарання. Оскільки питання про зняття судимості відноситься до питань, які виникають після виконання вироку, то порядок розгляду таких питань прописаний у статті 539 цього ж Кодексу. Однак, в такому випадку існує колізія норм, оскільки, по-перше, коло осіб, які мають право подавати клопотання про вирішення таких питань у статті 539 дещо ширше. А саме там зазначено також і захисника засудженого, його законного представника, прокурора, органу або установи виконання покарань. Однак, з огляду на особливості інституту зняття судимості, не усі вищевказані особи можуть подавати клопотання щодо цього питання. По-друге, вирішення питання про зняття судимості потребує визначення свого предмета доказування, кола доказів, які підлягають дослідженню. Тому, вважаю, не можна застосовувати до цих питань загальні положення процесуального розгляду. Отже, як видається, клопотання про зняття судимості може бути подане не лише самим засудженим, а і його захисником та законним представником. Відповідно розгляд питання може відбуватись лише за обов'язкової участі особи, щодо якої вирішується дане питання, а також особи, яка його подала та прокурора. І хоча законодавець визнав участь прокурора не обов'язковою, а саме вказуючи, що його неявка не перешкоджає розгляду справи, однак, вважаю, що прокурор повинен обов'язково брати участь у судовому розгляді цього питання, адже в такому випадку порушувався б принцип змагальності. Також слід було б визначити предмет доказування при вирішенні цього питання та коло доказів, порядок їх дослідження судом. Видається, що при розгляді питання щодо зняття судимості, суддя, якщо визнає необхідним, може витребувати необхідні документи. Отже, також варто було б визначити, у якому порядку вони мали б витребуватись. З метою забезпечення однакового застосування законодавства і правильного вирішення клопотання про зняття судимості, суди вправі витребувати необхідні документи, як наприклад, довідки про

судимість, характеристики з місця праці, проживання чи органів, що здійснюють нагляд за особою, яка має судимість, документи, що свідчать про підстави і час фактичного звільнення від покарання, дані про відшкодування заподіяної злочином шкоди. У разі надходження до суду клопотання про зняття судимості суддя повинен перевірити повноту одержаних матеріалів і наявність підстав для їх розгляду в судовому засіданні. Наявність достатніх підстав передбачає, що особа має судимість, ця судимість не погашена автоматично, закінчився перебіг не менш як половини строку погашення судимості, зібрані документи, що свідчать про доведеність виправлення особи і є можливість розглянути справу по суті. У разі відсутності достатніх матеріалів і підстав для розгляду цієї справи й одержати їх у ході судового засідання неможливо, суддя залишає клопотання без розгляду. Оскільки зняття судимості є правом а не обов'язком суду, тому особа повинна дійсно довести, що вона виправилась. За висловлюванням Г. Бокаля, люди ніколи не можуть бути вільними, якщо не виховані для свободи. І це не те виховання, яке може бути набуто в школі або почерпнуто з книжок, а те, яке є наслідком самодисципліни, самоповаги і самоуправління [1, 17]. Після розгляду клопотання про зняття судимості, суддя виносить мотивовану ухвалу у нарадчій кімнаті, яка за формою та змістом повинна відповідати вимогам статті 372 КПК України, а саме, має містити вступну, мотивувальну та резолютивну частину. Варто зазначити, що стаття 538 КПК України не містить прямої вказівки на можливість апеляційного оскарження такої ухвали і кола осіб, які мають право подавати апеляційну скаргу. Лише у статті 392 КПК України зазначено, що апеляційна скарга може бути подана на ухвали про вирішення питань, пов'язаних із виконанням вироку. Строк подання такої скарги встановлюється протягом 7-денного строку. Щодо кола учасників, то видається, що таке право мало б надаватися особі, яка подала клопотання про зняття судимості, а також її захиснику, законному представнику, прокурору. У разі, якщо суддя відмовить у достроковому знятті судимості, повторне клопотання може бути подане не раніше як через рік з дня такої відмови.

Також варто наголосити на помилках, які допускають судами при вирішенні питання про зняття судимості. Саме до неправильного вирішення таких питань можна віднести помилкове обчислення строків погашення судимості. Внаслідок цього, наприклад, суди розглядають і задовольняють клопотання про дострокове зняття судимості з осіб, у яких вона вже погашена, або констатують факт погашення судимості її зняттям. Також можна відмітити досить слабе обґрунтування в судових ухвалях самого факту виправлення особи. У багатьох ухвалях суду критерії виправлення засуджених або ж взагалі не згадуються або ж не деталізуються. Тобто не конкретизується, в чому проявляється зразковість поведінки засудженого, сумлінне ставлення до праці тощо. Також існують і випадки недодержання судами вимог законодавства про зняття судимості. Це стосується термінологічної розбіжності використання понять у законі та в ухвалях суду. Наприклад, вживаються замість «доведення виправлення особи» такі словосполучення як «твердо став на шлях виправлення і перевиховання», яке є підставою для застосування норм законодавства про заміну невідбутої частини покарання більш м'яким.

Отже, підсумовуючи варто зазначити, що загальноправовими наслідками судимості є різноманітні за характером та порядком настання часткові обмеження прав і свобод особи, яка має судимість. Виходячи із принципу гуманізму, верховенства права, а також забезпечення прав та свобод особи, вважаю, що інститут зняття судимості є невід'ємною складовою кримінального провадження, адже наділяючи особу правом клопотати про зняття судимості, законодавець надає такій особі можливість швидше реабілітуватися і стати повноправним членом суспільства. Як вже зазначалось, положення щодо процесуального порядку зняття судимості у КПК України прописані не чітко та потребують вдосконалення, а саме, слід у статті 538, яка стосується питання зняття судимості визначити коло осіб, які мають право звертись із клопотанням до суду про вирішення питання про зняття судимості, відповідно і коло осіб, які можуть брати участь при розгляді даного питання у суді, обставини, які необхідно встановити та коло доказів, які підлягають дослідженню, а також положення про оскарження прийнятого за результатами розгляду такого клопотання рішення суду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Права людини і громадянина в афоризмах та прислів'ях: Праці Львівської лабораторії прав людини і громадянина Науково-дослідного інституту державного будівництва та

- місцевого самоврядування Академії правових наук України / редкол.: П.М.Рабинович та ін. – К.: Атіка, 2001. – 112 с.
2. Гончаренко В.Г. Деякі зауваження у зв'язку з прийняттям нового Кримінально-процесуального кодексу України / В.Г. Гончаренко // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 2-3. – 698 с.
 3. Терзиев Н. Основные организационно-правовые вопросы регистрации судимости / Н. Терзиев // Ученые труды. Ученые труды ВИЮН. – М.: Юрид. изд-во МЮ СССР, 1947, Вып. 10. – С. 281-323
 4. Грамматчиков М.В. Судимость: исторический, уголовно-правовой и уголовно-исполнительный аспекты: дис...канд. юрид. наук: 12.00.08 / Грамматчиков Михаил Владимирович. – Красноярск, 2002. – 195 с.
 5. Ромашкин П.С. Амнистия и помилование в СССР / П.С. Ромашкин. – М.: Госюриздат, 1959. – 364 с.
 6. Словарь русского языка, составленный С.И. Ожеговым, 3-е издание. – М.: Госиздательство иностр. и нац. словарей, 1953. – 848 с.
 7. Пионтковский А.А. О понятии уголовной ответственности / А.А. Пионтковский. — «Советское государство и право», 1967. – № 12 – С. 40—41
 8. Зельдов С.И. О понятии судимости / С.И. Зельдов // Правоведение. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1972. – № 1. – С. 61 – 69.
 9. Лейст О.Э. Санкция в советском праве / О.Э. Лейст. – М.: Юридическая литература, 1962. – 238 с.
 10. Перлов И.Д. Исполнение приговора в советском уголовном процессе / И.Д. Перлов. – М.: Юридическая литература, 1963. – 226 с.
 11. Зельдов С.И. Институт судимости в советском уголовном праве: автореф. дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук: спец. 12.715 «Уголовное право и уголовный процесс» / С.И. Зельдов. – Москва, 1967. – 16 с.
 12. Герцензон А.А. Об основах уголовного законодательства Союза ССР и союзных республик / А.А. Герцензон. – М.: Госюриздат. – 1959. – 94 с.
 13. Білоусенко В. Складання вступної частини вироку / В. Білоусенко // Коментар судової практики з кримінальних справ. – К.: Юрінком Інтер, 1997. – № 6. – С. 122-125.
 14. Гогель С.К. Курс уголовной политики в связи с уголовной социологией / С.К. Гогель. – СПб: Типография А.Г. Розена, 1910. – 505 с.
 15. Кириць Б. Дострокове зняття судимості судом / Б. Кириць // Вісник Львівського ун-ту. Серія юридична. – 2000. – Вип. 35. – 551 с.
 16. Бушуев И.А. Исправительные работы / Бушуев И.А. – М.: Юридическая литература, 1968. – 200 с.

УДК 343.1:343.23:343.85